

כגפן פוריה

עלון להפצת תורה ויהדות

פֶּרֶשֶׁת יִתְחַי

יציאת השבת:

17:26

ירושלים: 17:27

יב' טבת תשע"ה
הפטרה: ויקרבו ימי דוד
יציאת השבת ר"ת 17:47
ברכת לבנה
גיליון 320

כניסת השבת:

16:15

ירושלים: 16:11

יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה

הרב עמוס שושן - רב ישובי רכס פוריה

וַיְחַי יַעֲקֹב - שלא חי ימים טובים בלא צער אלא כמניין ויחי, כלומר, שלושים וארבע שנים. י"ז שנה משנולד יוסף עד שנמכר, וי"ז שנה במצרים. (בעל הטורים על בראשית פרק מז פסוק כח).

ברכת הבנים - כשנמסר ליוסף שאביו חולה, מיהר ללכת לבקרו ולקח איתו את שני בניו: מנשה ואפרים. יעקב, ששמע כי יוסף הגיע, קם קמעה ממיטתו, לכבוד בנו הנושא בתואר 'משנה למלך'. יעקב חיבב מאוד את בני יוסף. נראה כי הסיבה לכך היא, כיון שהם נולדו בנכר ואף על פי כן לא הושפעו מסביבתם. בהזדמנות זו הוא מודיע ליוסף כי כל אחד מבניו יקבל חלק ונחלה בארץ ככל אחד מהשבטים: "... אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי".

יוסף מציג לפני אביו את בניו. הוא מעמיד את מנשה, הבכור, לימין יעקב, ואת אפרים, הצעיר יותר, לשמאלו. כוונתו של יוסף היתה שאביו יניח את יד ימינו על מנשה הבכור, אך יעקב משלב את שתי ידיו ומניח את יד ימינו על ראש אפרים, הבן הקטן. כשיוסף מנסה להעמיד את הדברים על סדרם הנכון מסביר לו יעקב את פשר מעשהו: "ידעתי בני ידעתי, גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלוא הגויים", ברוח קודשו ראה יעקב את יהושע בן נון יוצא מאפרים, הוא אשר ינהיג את בני-ישראל וינחיל להם את הארץ ושמיו יגיע לקצו תבל, כשיעמיד את החמה בגבעון ואת הירח בעמק איילון.

ברכת יעקב לנכדיו: "המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים (מנשה ואפרים) ויקרא בהם שמי ושם אבותי, אברהם ויצחק, וידגו לרוב (כדגים שפרים ורבים) בקרב הארץ". בזכות עמידתם האיתנה של מנשה ואפרים כנגד התרבות המצרית, על אף שלא ראו מעולם את סבם יעקב, עד בואו למצרים, זכו מנשה ואפרים שבהם יברכו האבות בכל הדורות את הבנים כדברי יעקב: "בך יברך יִשְׂרָאֵל לאמר: יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה".

בהוצאת מכון "שערי תורה": פוריה-נוה עובד ד.ג. גליל תחתון 15210

שערי תורה וחסד ע"ר * כולל אברכים * שיעורי תורה * פרסומים תורניים * גמ"ח עזרה לנוקמים *
הדפסה: דפוס כנרת. עריכה: צ. שוריק. היה שותף. להעברת תרומות: בנק המזרחי סניף טבריא מספר חשבון: 123459

וְאָנִי נִתְתִּי לְךָ שְׂכָם אֶחָד עַל אֶחָדְךָ

מדוע נותן יעקב ליוסף את העיר שכם, או לפי פירוש אחר 'חלק אחד יותר' מאשר שאר האחים? מדוע יעקב 'מנכס' לעצמו את כיבוש העיר שכם, אחר שאנו קוראים כי שמעון ולוי כבשוה? לימוד מתוך הפרשה.

שכם אחד על אחיך

יעקב אבינו מבטיח ליוסף הבטחות גדולות, למרות שהוא מפלה את יוסף לטובה יותר מאחיו. וכך אומר לו יעקב ליוסף (בראשית מח, כב) "וְאָנִי נִתְתִּי לְךָ שְׂכָם אֶחָד עַל אֶחָדְךָ אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בְּחָרְבֵי וּבְקִשְׁתֵּי". ומבאר רש"י: "שכם אחד על אחיך – שכם ממש, היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך". ולכאורה מדוע שוב מפלה יעקב את יוסף על פני אחיו ונותן לו עיר שלמה, והרי כל כך הרבה צרות ועגמת נפש עצומה ליוותה אותו במשך שנים רבות בגלל שהפלה את יוסף ועשה לו כתונת פסים, האם לא היה די בכך? אלא נראה לומר, שיעקב אבינו לא ראה בכך הפלייה כלל ועיקר, אלא הלך בדרך התורה הצרופה והטהורה בלבד, והבין יעקב אבינו שמגיע ליוסף את שכם במידה כנגד מידה, כיון ששם התחילה גנבתו ומכירתו של יוסף. ועוד, שרצה יעקב אבינו למנוע כל אפשרות להתיר ליוסף את שבועתו, וכיון שעשה לו טובה לא יוכל שוב להתיר את נדרו (עיין שו"ע סי' רכ"ח סעי' כ' ולחוננים עליו). ועוד מבאר רש"י, דבר אחר, שכם אחד – הוא הבכורה, שיטלו בניו שני חלקים ושכם לשון חלק הוא.

מדוע שוב מפלה יעקב את יוסף על פני אחיו ונותן לו עיר שלמה, והרי כל כך הרבה צרות ועגמת נפש היו בגלל שהפלה את יוסף ועשה לו כתונת פסים, האם לא היה די בכך?

כְּלִי מַלְחָמָה רֹחַנִיִּים וּמַעֲלָתָם

יעקב אבינו אומר ליוסף "אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בְּחָרְבֵי וּבְקִשְׁתֵּי". פשט הדברים הוא שנלחם יעקב אבינו על כיבושה של העיר שכם לקחת אותה מייד האמוריים וזכה בה בדרך של מלחמה (עיין ספר הישר). אבל תרגום אונקלוס לא פירש כן, אלא הוא כותב: "ואנא יהבית לך חולק חד יתיר על אחיך דנסיבית מידא דאמוראה בצלותי ובבעותי". לפי דבריו, אין הכוונה כאן לחרב וקשת ככלי מלחמה, אלא הכוונה לכלי מלחמה רוחניים, שיעקב אבינו ניצח במלחמה בזכות תפלתו ובקשתו. רש"י בתחילת דבריו ביאר לפי הפשט, ולבסוף ביאר מעין מה שפירש אונקלוס, וז"ל: "בחרבי ובקשתי – כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם וחרג יעקב כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר שכם אחד היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים, אשר לקחתי מיד האמורי – מיד עשו שעשה מעשה אמורי. דבר אחר שהיה צד אביו באמרי פיו". ואחר כך כותב רש"י: "בחרבי ובקשתי – היא חכמתו ותפלתו". הרי שגם רש"י כותב שכלי המלחמה הטוב ביותר היא התפלה.

וידועים דברי המדרש המתארים את מלחמת יעקב ובניו עם שכם, ואת בקיאותו של יעקב אבינו בדרך מלחמה, כיצד היה יודע לירות בחץ בדיוק נמרץ, שבשעה שהיו שמעון ולוי נלחמים ובאו כמה גיבורים ותפסו בהם, והיו צמודים אליהם, יעקב אבינו ירה חץ עליהם ללא חשש ודייק בקליעתו מאוד כך שלא נפגעו שמעון ולוי כלל, ועוד כהנה. ושני הפירושים אמת, כי צריך גם את המלחמה כפשוטה, כהכנת יעקב למפגש עם עשיו, וגם את התפילה מעומק הלב.

בוחה של תפילה

סיפר הגאון הרב מרדכי אליהו זצ"ל: "כשנפטר בבא סאלי ע"ה הגיעו קהל רב ועצום להלווייתו, והיו בין ההמוץ גם שרים ואנשים רמי מעלה. הרה"ג חכם דוד יהודיף זצ"ל חתנו של הבבא סאלי (הוא הוציא לאור את ספרי רבני משפחת אבוחצירא זצ"ל, ושל הרה"ג יצחק אלפייא זצ"ל) הנחה את ההלויה, והזמין אותי לפתוח את ההספדים. ואז דברתי שכחו העצום של בבא סאלי היה בתפלתו שבקעה את כל המחיצות והעפילה עד לכסא הכבוד, ולא היתה תפלה שחזרה ריקם, והבאתי כמה עובדות ומעשיות שהיו עמו בחייו. וכן הדגשתי שהוא היה מסוגל לראות למרחוק, ממש הפלא ופלא. וזה היה בדור שלנו ולא בדורות קודמים שאין לנו השגה במוחש מה היה בתקופתם. פעם שאלתי את הבבא סאלי כיצד זכה לכח בתפלותיו, ואמר לי שזה בגלל שמסורת בידם להיזהר מאוד מלשון הרע. אמרתי לו הרבה נזהרים בכך ולא עלתה בידם. ואז הוא אמר לי שזכותו היא בגלל קדושה וטהרה, ובפרט בשמירת העיניים, שנוהרו שלא להביט בשום מראה שיש בו פקוק של כשרות וצניעות מוחלטת.

וראו כמה שקדושתו באה לידי ביטוי, שאפילו ראש הממשלה הראשון של ישראל שהיה אדם נערץ ונחשב מאוד, אין אפילו מניין שעולים על קברו, ואף אחד לא מתעניין אפילו במקום קבורתו. ולהבדיל אלף אלפי הבדלות על קברו אל בבא סאלי עולים מדי שנה עשרות אלפי אנשים שבאים להתפלל ולהעתיך בתפלות ובתחנונים בזכותו של הצדיק הגדול שקבור שם. זה הכח העצום של "בחרבי ובקשתי" – כח התפילה."

התורה וארץ ישראל מחוברים יחדיו

כתוב "וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וכו' ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו. וימאן אביו ויאמר גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלוא הגויים" (בראשית מה, יז - יט). אומר רש"י: "ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו – שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל."

אומר יהושע, דעו לכם! אם אתם רוצים לא להתנתק מארץ ישראל, אל תנתקו מהתורה. אני לימדתי אתכם תורה ואני מנחיל לכם את הארץ, התורה מחוברת עם ארץ ישראל. וכל מי שמדבר על לחלק או להתנתק מארץ ישראל אין בו תורה, שאם היה לומד תורה דעתו היתה אחרת.

אדרב אפם כי עז

יעקב אבינו אומר על שמעון ולוי "ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל" (בראשית מט, ז). אומר רש"י אפילו בשעת תוכחה יעקב אבינו אינו מקלל את שמעון ולוי, אלא את אפם, את העוז שיש בהם. ועוד מבאר רש"י, אחלקם ביעקב – "אפרידם זה מזה שלא יהא לוי במנין השבטים והרי הם חלוקים. ד"א אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצים. ושבתו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות נתן לו תפוצות דרך כבוד". ואפשר להוסיף, עז וגבורה לא שייכים רק לשבט שמעון ולוי, אלא אחלק את העוז של תורה לכל השבטים.

ועיקר העקרים: בצלותי ובעותי, בתפלה ובקשה. וזהו גם הדרך שלנו בזמן הזה שמאמים עלינו מאיראן ומיתר המדינות שסבבנו, חובה עלינו להתפלל מעומק הלב, תפילה כזו לעולם אינה שבה ריקם.

הלכות תפילה

א. מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר "ועבדתם, את ה' אלוהיכם" (שמות כג, כה) מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפילה, ונאמר "ולעובדו, בכל לבבכם" (דברים יא, ג) אמרו חכמים, איזו היא עבודה שבלב, זו היא תפילה. ואין מניין התפילות מן התורה, ולא משנה התפילה הזאת מן התורה. ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפילה, לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמה.

ב. חיוב מצוה זו, כך הוא שיהא אדם מתפלל ומתחנן בכל יום, ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא, ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להן בבקשה ובתחינה, ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו: כל אחד כפי כוחו.

ג. אם היה רגיל, מרבה בתחינה ובקשה; ואם היה ערל שפתיים, מדבר כפי יוכלו ובכל עת שירצה. וכן מניין התפילות, כל אחד ואחד כפי יכולתו יש שמתפלל פעם אחת ביום, ויש שמתפלל פעמים הרבה. והכול היו מתפללים נוכח המקדש, בכל מקום שיהיה. וכן היה הדבר תמיד ממש רבנו, עד עזרא.

ד. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנאצר הרשע, נתערבו בפרס ויוון ושאר האומות, ונולדו להם בנינים בארצות הגויים; ואותן הבנים נתבלבלה שפתם, והייתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה. וכיון שהיה מדבר, אינו יכול לדבר כל צרכיו בלשון אחת אלא בשיבוש, שנאמר "ובניהם, חצי מדבר אשודית, ואינם מכירים, לדבר יהודית כלשון, עם ועם" (נחמיה ג, כד).

ה. ומפני זה, כשהיה אחד מהן מתפלל, תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקודש, עד שיערב עימה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותיקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר.

ו. שלוש ראשונות, שבח לה'; ושלוש אחרונות, הודיה; ואמצעיות, יש בהן שאילת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש, ולצורכי הציבור, כולם כדי שיהיו ערוכות בפי הכול, וילמדו אותם במהרה, ותהיה תפילת אלו העילגים תפילה שלמה, כתפילת בעל הלשון הצחה. ומפני עניין זה, תיקנו כל הברכות והתפילות הסדורות בפי כל ישראל כדי שיהא כל עניין ברכה ערוך בפי העילג.

למענוינים להשתתף בהוצאת עלון זה נא לפנות לדוד: 0577788483

עלון זה מוקדש:

לרפואת: אברהם ולאח ציטרון הי"ד. היה יצחק שושן הי"ד. שרה בת שמחה הי"ד. יצחק אילוז הי"ד. מרים יהודה הי"ד. ציפורה יהושע לוי הי"ד. ביבה אלימלך הי"ד. ישי הלוי הי"ד. אורי חיים רווח הי"ד. עזר בן עישה הי"ד. תיקוה בת עזיה הי"ד. אלגרה בת ג'אן הי"ד. מול בת ענולה הי"ד. פנחס ורחי הי"ד. הראל בן אביגיל הי"ד. אילנה בת סליחה הי"ד. ישי ורחל לוי הי"ד. תנה בת זוהרה הי"ד. להחרות נעדרים צה"ל ושבויי ובהם: גיא חבר, חן ארד, זכריה באומל, יהודה כץ, צבי פלדמן, יהונתן פולארד הי"ד. לעילוי נשמת הנערים: אייל יפרח הי"ד. גיל-עד שעאר הי"ד. נפתלי יעקב פרנקל הי"ד. ולע"נ ארוון שאול הי"ד וחללי מבצע צוק איתן. לעילוי נשמת: ד"ר מרדכי אליהו זצ"ל. רבי מסעוד מלול זצ"ל. ד"ר שלמה צוף ז"ל. רבי יעקב ששן ז"ל. יונה יונה ז"ל. ברכה ספן ז"ל. נדיר נחם ז"ל. נסים כהן ז"ל. ספר מנחם ז"ל. מרדכי שמעון בת חזאל ז"ל. מנחה לוי ז"ל. אסתר בת תרא ז"ל. אסתר דוד ז"ל. זנה ישחק ז"ל. דעה פסוק ז"ל. ד"ר אברהם צוקרמן זצ"ל. מרדכי ומשה בני לאה מרדכי ז"ל. אליהו בת פריחה ז"ל. תרצה זגרון ז"ל. ישראל אברהם נתן בן מלכה ז"ל. אסתר בת זוהרה ז"ל. אסתר וענבר נחום ז"ל. ישראל בן שושנה ז"ל. יצחק בן מול מרדכי ז"ל. רובי בן שלום צעדי ז"ל. מרים וענוני ז"ל. עזיה עמס ז"ל. יצחק ועמס אטיאס ז"ל. נסים בן תנה ז"ל. שמעון אבוסבול ז"ל. יצחק ולאח אסתרונ ז"ל. רות יעקב ז"ל. חיה רחל לוי ז"ל. אליהו טויטו ז"ל. נעמה בת מגודה ז"ל. שמחה אילוז ז"ל. ראובן אלון בן נטיה ז"ל. סליקה שושן ז"ל. לאזיה מרד ז"ל. זוהרה בת תנה ז"ל. עליה כהן ז"ל. ר' חיים אהנטנה ז"ל. אהרן קוק ז"ל. אורי ארן מועלם ז"ל. ישראל בן גמרה ז"ל. חד תגיב ז"ל. חד גוסברג ז"ל. עמס דמרי ז"ל. רבי חן הכהן זצ"ל. זכבר ועקני ז"ל. עישה דהן ז"ל. יוסף הכהן ז"ל. ולע"נ הנספים בשואה ובהם: אלכסנדר שגור, שושנה רווח, רפאל פריצן, וציעיליה צילה לבית משפחת ציטרון הי"ד.

אין לעיין בעלון זה בשעת התפילה